

TYÖNEUVOSTO
Mikonkatu 4, PL 34
00023 Valtioneuvosto
puh. 09-645 593

LAUSUNTO

30.3.2006

Nro 1412-06

18/2005

Lausunnonpyytäjä: Kaakkois-Suomen työsuojelupiirin työsuojelutoimisto
Asia: Työaikalain soveltaminen X ry:n lastensuojelulaitoksella tehtävään työhön
Työnantaja: X ry
Vireille: 24.10.2005

Lausuntopyyntö

Kaakkois-Suomen työsuojelupiirin työsuojelutoimisto on pyytänyt työneuvostolta lausuntoa siitä, sovelletaanko X ry:ssä tehtävään muuhun kuin johtamis- ja hallinnointityöhön työaikalakia (605/1996). Lausuntopyyntö koskee perhekotivanhempien työn lisäksi talonmiehen työtä, kiinteistöhoitotyötä, keittiö- ja siivoustyötä, autonkuljettajan työtä ja yhdistyksen ylläpitämässä koulussa tehtävää opetustyötä ja ns. kouluvalvontaa, jolla tarkoitetaan koulun välituntien ja opetustuntien valvontatyötä työrauhan ja fyysisen turvallisuuden ylläpitämiseksi.

Työnantajana on X ry, joka harjoittaa Itä-Suomen lääninhallituksen myöntämän lastensuojelulaitosluvan perusteella lastensuojelulaitostoimintaa M:n kunnassa. Yhdistys on tuloverolain 22 §:ssä tarkoitettu yleishyödyllinen yhteisö. Laitosluvan perusteella hoitopaikkoja on 37, joista osa on ns. sivuperheissä. X:n perhekodit tarjoavat pitkäkestoista perhehoitoa huostaan otetuille lapsille ja nuorille. Kussakin perheessä on isän ja äidin sekä yleensä heidän biologisten lastensa lisäksi sijoitettuna 2-7 sijoituslasta. Perhekotiyksikkö vastaa lasten hoidosta ympärivuorokautisesti.

Työsuojelupiirin työsuojelutoimisto toteaa, että X ry:ssä hoidettavana olevien lasten sijoittamista koskevat sopimukset on tehty X ry:n ja eri kuntien välillä. Perheitä, joissa lapsia hoidetaan, ei voida suoraan verrata ammatillisiin perhekoteihin. X ry:n toiminnanjohtaja on vastuuhenkilönä, jotta työntekijät voivat toimia perhekodin vanhempina. Kaikilla asuinyksiköiden toiminnasta vastaavilla perhekotityöntekijöillä ei ole lääninhallituksen vaatimaa koulutusta eikä työkokemusta toimia perhekodin vanhempina ja toiminta on laitostoimintaa. Lapset on sijoitettu X ry:een, ei perheisiin. X ry on osoittanut lapset perheisiin ja sen perusteella työntekijöinä olevat perhekotivanhemmat saavat hoitopalkkaa 825 euroa/lapsi/kuukausi, jonka lisäksi X ry maksaa kulukorvauksen. Työntekijöille ei makseta hoitotyöstä peruspalkkaa, vaan palkka määräytyy sijoitettujen lasten lukumäärän perusteella.

Perhekotivanhemmat eivät saa päättää itsenäisesti lasten asioista, vaan esimerkiksi lasten koulunkäynnistä päättää X ry. X ry:llä on oikeudet siirtää lapsi perheestä toiseen kysymättä vanhempien mielipidettä. Vanhemmillä ei ole myöskään oikeutta lastensuojelulain mukaiseen kuulemiseen, kos-

ka lapsia ei ole sijoitettu perheisiin, vaan X ry:een. Perheissä ei ole yleensä muita kuin perheen omia ja X ry:n kautta sijoitettuja lapsia.

Työsuojelupiirin työsuojelutoimiston käsityksen mukaan työtä tehdään työsopimuslain 1 §:ssä tarkoitettussa työsuhteessa. Sopimukset, joissa on sovittu, että työntekijä tekee työtä henkilökohtaisesti työnantajan lukuun vastiketta vastaan johdon ja valvonnan alaisena, on tehty suullisesti. Myöhemmin työntekijöille on pyynnöstä annettu kirjallisesti tiedot työnteon keskeisistä ehdoista. Työnantajan käsityksen mukaan työ on itsenäistä, ei-työsuhteista perhekotityötä, jota työntekijät tekevät omissa perhekotiyksiköissään.

Tällä hetkellä yhdistyksellä on neljä perhekotivanhemman muodostamaa perhekotia. Yksi näistä pariskunnista on irtisanoutunut. Yhdistyksellä on kuitenkin tarkoituksena hankkia lisää perhekotityötä tekeviä vanhempia ja heitä varten lisää sijoituslapsia ja –nuoria.

Perhekotivanhemmat asuvat ja tekevät työtään X ry:n kiinteistöllä sijaitsevilla asunnoissa. Tällä hetkellä kaksi perhettä työskentelee omistamissaan omakotitaloissa. Perheiden kertoman mukaan talot on rakennettu perhekotityön tekemistä varten. X ry perii perheiltä vuokraa heidän käytössään olevalta maa-alalta. Kaksi muuta perhekotia sijaitsee yhdistyksen omistamissa omakotitaloissa, jotka on vuokrattu perhekotivanhemmille. X ry perii työntekijöiltä vuokraa asumisesta ja sijoitettujen lasten aiheuttamista kuluista. Asunnon vuokrat ovat noin 500-800 euroa kuukaudessa ja vuokrat määräytyvät eri asunnoissa hieman eri perustein. Pääsäännön mukaan vuokra määräytyy perheen koon ja siihen kuuluvien biologisten lasten asumisen ja hoidettavana olevien lasten lukumäärän perusteella. Vuokra peritään suoraan työntekijöiden saamasta korvauksesta verojen vähentämisen jälkeen. Yhdistyksellä on lisäksi kaksi perhekotiyksikköjen käyttöön tarkoitettua vuokra-asuntoa, joista toinen on normaali omakotitalo ja toinen asunnoista sijaitsee yhdistyksen toimintaan liittyvien henkilöiden yhteisessä käytössä olevan ison rakennuksen (835 m²) yläkerrassa. Rakennuksessa on erilaisia yhteisiä tiloja kuten laitoskeittiö, kokoustiloja ja sauna. Asunnossa ei ole keittiötä, pesutiloja, wc:tä eikä kodinhoitohuonetta. Näin ollen asunnossa asuneet ovat käyttäneet yhdistyksen yleisessä käytössä olevan rakennuksen tiloja em. tarkoituksiin.

Työajoista ei ole sovittu, vaan työtä tehdään ympärivuorokautisesti. Lomien ajankohdista on kuitenkin sovittu etukäteen. Aiemmin loman aikana perhekodeissa hoidettavia lapsia hoiti joku muu laitoksen työntekijä kuin perhekotivanhemmat eivätkä työntekijät voineet välttämättä lomansa aikana käyttää työntekoon käytettävää asuntoa. Nykyisin yhdistyksellä on erityinen lomitusyksikkö (yksi perhekodeista), jossa lapsia hoidetaan vanhempien loma-aikoina. Vanhemmilla on oikeus oman asuntonsa käyttöön loma-aikoina. Perhekotivanhemmat ovat kertoneet, että yhdistyksen johtamis- ja hallinnointityötä tekevät A ja B saattavat myös kehottaa perhekotivanhempia lähtemään lomalle havaitessaan vanhempien jaksamisessa ongelmia. Siitä, onko tällaisessa tilanteessa oikeutta oman asunnon käyttöön loman aikana, on vanhempien keskuudessa epäselvyyttä. X ry toteaa, ettei ketään ole kehoitettu tai määrätty lomalle ja poistumaan omasta kodistaan. Tarpeen vaatiessa yhdistys on kuitenkin pyrkinyt järjestämään ylimääräistä lomaa ja tukemaan perheitä taloudellisesti. Myös väliaikaista kotiapua on pyritty järjestämään, jos jaksamisen kanssa on ollut vaikeuksia.

Perhekotien molemmat vanhemmat ovat sopimussuhteessa X ry:een. Osa perhekotivanhemmista tekee yhdistykselle myös muuta työtä: yksi äiti työskentelee puolipäiväisesti ruokalan keittiössä ja antaa saksan kielen tunteja ja yksi isä vastaa kiinteistönhoidosta. Joistain töistä maksetaan erillinen korvaus. Esimerkiksi vieraan kielen opetuksesta maksetaan erillinen korvaus, mutta ei esimerkiksi ruokalan siivoustyöstä eikä ns. kouluvalvonnasta. Vanhempien mukaan heidän tulee työskennellä yhdistyksen kouluyksikössä viikoittain ja hoitaa ns. kouluvalvontaa. X ry kertoo, ettei kouluvalvontaa, joka on ollut vapaaehtoista eikä erikseen korvattavaa työtä, tehdä tällä hetkellä. Vanhem-

pien suorittamasta opetustyöstä ja muusta ammattitaitoa vaativasta työstä maksetaan erillinen korvaus.

Perhekotivanhemmat ovat kertoneet, että A ja B huolehtivat perhekotivanhempien ja sijoituslasten fyysisestä turvallisuudesta puuttamalla ongelmaan. X ry toteaa, että turvallisuuteen liittyviä asioita käsitellään yhdessä. Vanhempien ja lasten välinen turvallisuus on kuitenkin perheen sisäinen asia.

X ry:n näkemys

X ry toteaa, että työsuojelupiirin työsuojelutoimiston lausuntopyynnössä esittämät seikat eivät ole kiistattomia.

X ry toimii perhekotien keskusyksikkönä ja ylläpitää koulua lapsille ja järjestää muutkin perheiden tarvitsemat tukitoiminnat keskitetysti. Perhekotien isät ja äidit eivät ole työsuhteessa X ry:een, koska huostaanotettujen lasten hoito tapahtuu perheyksiköiden kotona kotityönä. Perhekotien isät ja äidit päättävät lastensa asioista itsenäisesti, eikä X ry:llä ole oikeutta siirtää lapsia perheestä toiseen. X ry:n koulu on todettu kaikkien vanhempien osalta hyväksi ratkaisuksi, koska se on lisäpalvelu. Perhekotivanhemmat saavat ansiota sijoitettujen lasten lukumäärään perustuen. Osa maksetaan palkan muodossa ja osa verovapaana kulukorvauksena.

Työ on normaalia perhekodin vanhempana toimimista. Perheessä hoidetaan omien lasten ohella sijoituslapsia. X ry:llä on päärakennus, jossa on asunut yksi perhe. Päärakennuksessa on ”yhteisiä” tiloja, mutta perheen vuokraamat tilat ovat sen yksityisessä käytössä.

X ry ei valvo tehtävää työtä käymällä asunnoissa. Työntekijät käyttävät lomansa aikana omaa asuntoaan normaalisti ja X ry:ssä on erillinen lomitusyksikkö, johon lapset siirtyvät loman ajaksi.

Perheissä ei työskentele perhekotivanhempien lisäksi muuta henkilöstöä ja vanhemmat hoitavat kotinsa ja tehtävänsä itsenäisesti aivan kuten tavallisessa perheessä.

X ry:ssä työskentelee perhekotivanhempien lisäksi hallintotyöntekijöitä ja opettajia, keittäjä ja autonkuljettaja.

X ry:n toiminta on sekatyypistä toimintaa, jossa työsuhteen tunnusmerkistö ei täyty. Perhekodin vanhemmat hoitavat lapsia omissa yksiköissään ja saavat siitä korvauksen lapsiluvun mukaan. Luvat toimintaan on X ry:llä, mutta käytännön toiminta on kotityötä, johon ei voida soveltaa työaikalakia eikä myöskään työsopimuslakia. Perhekotivanhemmille annetuilla selvityksillä työsuhteen ehdoista ei ole perustettu työsuhdetta, vaan ilmoitukset on annettu maksettujen korvausten täsmälliseksi sopimiseksi ja samalla on kirjattu X ry:ssä noudatettavat käytännöt.

Perustelut

1. Työsuhteen olemassaolosta

Työaikalain (605/1996) 1 §:n mukaan lakia sovelletaan kaikkeen työ- ja virkasuhteessa tehtävään työhön. Lain 2 §:ssä on kuitenkin säädetty eräistä poikkeuksista, joiden perusteella työaikalakia ei kuitenkaan sovelleta, vaikka kysymyksessä olisikin työ- tai virkasuhde. Arviointi työsuhteen olemassaolosta tehdään työsopimuslain (55/2001) 1 §:n 1 momentin perusteella.

Käsiteltävässä tapauksessa X ry katsoo, etteivät perhekotityössä täyty työsuhteen tunnusmerkit. Vanhemmat toimivat itsenäisesti omassa perhekotiyksikössä eivätkä he siten ole työsopimussuhteessa yhdistykseen. Perhekotivanhemmilla on sitä vastoin sellainen käsitys, että he ovat henkilökohtaisessa sopimussuhteessa yhdistykseen.

Perhekotivanhemmat tekevät työtä joko omistamissaan tai X ry:ltä vuokraamissaan tiloissa. Tällaisen työn tekeminen ei ole mahdollista ilman sopimussuhdetta, ja suullinen sopimus on riittävä työsuhteen tunnusmerkistön kannalta. X ry maksaa vanhemmille vastiketta lasten lukumäärän perusteella lapset sijoittaneen kunnan X ry:lle maksamasta korvauksesta. Työsuhteelta sinänsä vaadittavat sopimus-, vastike- ja työn tekeminen toiselle –tunnusmerkit näyttävät täyttyvän. Perhekotivanhemmat tekevät työtä henkilökohtaisesti ja tämän tyyppisessä työssä onkin tärkeää tekijän henkilö.

Vanhemmat tekevät lasten ja nuorten hoito- ja kasvatustyötä päätoimenaan kotonaan. Työsopimuslain 1 §:n 3 momentin mukaan myös kotona tehtävä työ voi olla työsuhteista. Tehtäessä työtä kotona on selvää, ettei työnantajalla ole vallitsevan kotirauhan vuoksi samanlaisia johto- ja valvontamahdollisuuksia kuin tehtäessä työtä työnantajan tiloissa. Asiassa ei ole tarkkaa selvitystä työn ohjauksesta ja valvonnasta. Keskeistä kuitenkin on, että työtä tehdään yhdistyksen kiinteistöllä ja yhdistyksen johtohenkilöiden valvonnan mahdollisuuksien piirissä. Yhdistys on osoittanut siihen kuntien sijoittamat lapset perheisiin. Perhekotivanhemmille on järjestetty mahdollisuus saada työnohjausta, ja asiassa on esitetty selvitystä siitä, että muun muassa vanhempien jaksamista on pyritty tukemaan yhdistyksen taholta. Myös loma-ajoista on tullut sopia yhdistyksen johdon kanssa.

Edellä esitetyn perusteella voidaan katsoa, että työtä tehdään X ry:n johdon ja valvonnan alaisena ja että työsuhteen johto ja valvonta –tunnusmerkkikin täyttyy. Asiassa ei ole tullut esille sellaista sel-

vitystä, jonka perusteella perhekotivanhempia voitaisiin pitää ei-työsuhteisina yrittäjinä, eikä tällaista työtä voida pitää myöskään muuna ei-työsuhteisena toimintana, joka jäisi työsopimuslain soveltamisalan ulkopuolelle.

Lausuntoa on pyydetty perhekotivanhempien työn lisäksi talonmiehen työstä, kiinteistöhoitotyöstä, keittiö- ja siivoustyöstä, autonkuljettajan työstä ja yhdistyksen ylläpitämässä koulussa tehtävästä opetustyöstä ja ns. kouluvalvonnasta, jolla tarkoitetaan koulun välituntien ja opetustuntien valvontatyötä työrauhan ja fyysisen turvallisuuden ylläpitämiseksi. Työsuojelupiirin työsuojelutoimiston toimittaman selvityksen mukaan osa vanhemmista tekee perhekotivanhemman työn lisäksi opetustyötä, kouluvalvontaa, emännän työtä ja kiinteistöhoitotyötä. X ry kertoo, että muu henkilöstö tekee päivätyötä (hallintotyöntekijät, opettajat, keittäjä ja autonkuljettaja). Asiassa ei ole tullut ilmi mitään sellaista, joka viittaisi siihen, etteikö työsopimuslaki tulisi sovellettavaksi näissä töissä, mikäli niistä maksetaan työsopimuslaisia tarkoitettua vastiketta.

2. Työaikalain soveltamisesta

Koska työtä tehdään työntekijän kotona, asiassa tulee tarkasteltavaksi, työaikalain 2 §:n 1 momentin 3 kohta. Työaikalain mukaan lakia ei sovelleta työhön, jota työntekijä tekee kotonaan tai muutoin sellaisissa oloissa, ettei voida katsoa työnantajan asiaksi valvoa siihen käytettävän ajan järjestelyjä. Korkein oikeus on päätöksessään KKO 2002:36 katsonut, ettei kotityö jää poikkeuksesta työaikalain soveltamisalan ulkopuolelle, vaan laki soveltuu, mikäli työnantaja on määrännyt työajan järjestelyistä ja valvonut työajan käyttöä. Päätöksen perusteella voidaan todeta, että työaikalaki koskee sellaista kotona tehtävää työtä, jonka osalta voidaan katsoa työnantajan asiaksi valvoa työajan järjestelyä. Kotona tehtävä työ voi olla kuitenkin luonteeltaan tai suoritusolosuhteiltaan sellaista, ettei työnantajalta voida edellyttää työntekijän työajan järjestelyjä ja valvontaa ja että työnantaja ei sitä myöskään tee. Toisaalta työnantaja saattaa pystyä työajan järjestelyjen kannalta riittävästi valvomaan myös kotona tehtävää työtä. Työaikalain soveltaminen kotona tehtävään työhön on ratkaistava aina tapauskohtaisesti.

Työneuvosto on antanut lausunnot TN 962-74 ja TN 1040-78, jotka koskivat työaikalain soveltamista sijaiskotiyksikön sijaisvanhempiin ja opetus- ja työkodin perheyhteisössä työskenteleviin ja asuviin työntekijöihin. Työneuvosto katsoi molemmissa tapauksissa, että jos sijaisvanhempien tehtävät ja asema on järjestetty vastaamaan normaaleja perheolosuhteita ja työ tapahtuu tiloissa, jotka muodostavat sekä lasten että sijaisvanhempien yhteisen kodin, ei työaikalakia sovelleta. Korkeimman oikeuden pää-

töksen myötä tällaisissa tapauksissa on kuitenkin lisäksi arvioitava työnantajan mahdollisuuksia työajan valvontaan.

Työaikalain soveltaminen perhekotivanhempien kotonaan tekemään työhön riippuu siis siitä, voidaanko X ry:n asiana katsoa olevan valvoa vanhempien työhön käyttämää aikaa vai ei. Asiassa voidaan pitää selvänä, että työtä tehdään yhdistyksen yleisen johdon ja valvonnan alaisena ja näin työsuhteessa, kuten edellä on tuotu jo esille. Työ on sisällöltään lasten ja nuorten kasvatustyötä; vanhempana toimimista ja työtehtävänä ovat kaikki perheen vanhemmille kuuluvat tehtävät. Tällaista työtä on lähes mahdotonta jaksottaa ajallisesti siten, että etukäteen voitaisiin määrittää, mikä ajasta olisi työaikaa ja mikä taas vapaa-aikaa ja ulottaa työnantajan valvonta työaikaa koskevaan osuuteen. Tehtäessä työtä lausuntopyynnössä kuvatuissa olosuhteissa työntekijöiden kotona, ei voida katsoa työnantajan asiaksi valvoa siihen käytettävän ajan järjestelyjä, eikä asiassa ole tullut esille selvitystä siitä, että työnantaja olisi tosiasiallisesti valvonut työajan käyttöä jollakin tavoin. Tällä perusteella työneuvosto katsoo, ettei työaikalakia sovelleta perhekotivanhempien kotonaan tekemään työhön.

Asiassa ei ole esitetty tarkkaa selvitystä muun kuin perhekotivanhemman työnteke-olosuhteista, vaikka lausuntoa on pyydetty myös muista töistä. Näin ollen työneuvosto toteaaakin vain, että työaikalain soveltaminen mainittuihin tehtäviin on ratkaistava työaikalain 1 ja 2 §:n perusteella. Asiassa ei ole tullut kuitenkaan esille mitään työaikalain 2 §:ssä tarkoitettua olosuhdetta, jonka perusteella työ ei kuuluisi työaikalain soveltamisalaan, mikäli se täyttää työsuhteen tunnusmerkit. On huomattava, että jos työntekijän kotonaan tekemä työ jää työaikalain ulkopuolelle, voi kodin ulkopuolella tehtävä työsuhteinen työ samalle työnantajalle olla tietenkin työaikalain piirissä.

Sovelletut lainkohdat

Työaikalaki (605/1996) 1 §.

Lausunto on yksimielinen. Lausunto perustuu puheenjohtaja Saloheimon, jäsenten Kangasperko, Posio, Äimälä, Virtanen, Rusanen, Ahonen ja varajäsen Juha Niittylän mielipiteeseen.